

О.М. Сахань
Національний університет
«Юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого»

ДЕСТРУКТИВНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ ЯК ПЕРЕШКОДА НА ШЛЯХУ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

На шляху розбудови громадянського суспільства в Україні стає чимало проблем, серед яких деструктивність політичної влади чи не головна перешкода, яка гальмує демократичний розвиток країни та становлення інститутів громадянського суспільства, стримує активну політичну участь громадян в житті держави, зазіхає на їх права і свободи, не дає можливості державі стати дійсно правовою, соціальною, такою, що турбується про інтереси своїх громадян і прагне до покращення їхнього життя, обмежує можливості громадськості щодо участі в процесі прийняття рішень тощо.

Чим більше розвинуте громадянське суспільство, що сформоване на засадах плюралізму, толерантності, поважання прав і свобод особи, тим легше громадянам захищати свої інтереси, тим більшими є їхні можливості щодо самореалізації в різних сферах суспільного життя і тим меншою стає небезпека узурпації політичної влади тими чи іншими її інститутами або окремими особами. Відкрите суперництво суспільних інтересів стимулює політичний процес та має можливість протидіяти деструктивним впливам влади на розвиток громадянського суспільства, протистояти етатистським тенденціям з боку держави і домагатися якомога більш оптимального здійснення громадського врядування.

Проте певні дії та рішення політичної влади в нашій країні, обмеженої верховенством закону лише *де юре* (лат. *de jure*, букв. – згідно з правом), деструктивні як за змістом, так і за наслідками, після їх втілення в життя. Все це уповільнює впорядкування суспільного життя, стабільність та прогресивний розвиток, не сприяє нейтралізації напруженості і конфліктів у суспільстві,

гальмує процеси політичної демократизації, набуття державою ознак держави правової.

Деструктивність політичної влади в Україні проявляється вже на етапі виборів до різних владних інституцій на підставі сфальсифікованого виборчого права, коли у закритому режимі зі складу фінансових інвесторів формується партійний список. Під час виборів застосовуються маніпулятивні технології, незаконне використовуються адміністративні та фінансові ресурси. Як наслідок, роками приватизована партійно-олігархічними угрупованнями влада не ефективно виконує більшість функцій, притаманних державі.

Крім того, ідеологічний хаос, в умовах відсутності консенсусної ідеології й занепаду інституційних форм високоорганізованих систем соціального регулювання, формує хаотичну свідомість, поглинає і розчиняє у собі значеннєві, нормативні й ціннісні структури, а в багатьох випадках призводить до стагнації і навіть розладнання духовної, політичної, економічної, соціальної, сімейно-побутової сфер суспільства. В цих умовах влада не гребує популістськими рішеннями, наслідки реалізації яких призводять до системної деструкції як самої влади, так і до гальмування розвитку громадянського суспільства в Україні, соціальної нестабільності, формування в свідомості особистості суперечливих настанов, подвійної моралі, закріплення недовіри до інститутів влади, посилення когнітивного дисонансу, внаслідок чого виникає соціальна фрустрація, політична пасивність і відсторонення громадян від політики.

Не дивлячись на багато чисельність та різноманіття сформованих за роки незалежності в нашій країні всеукраїнських, регіональних та місцевих громадських організацій ці інститути громадянського суспільства мало чисельні за кількістю учасників та недостатньо активні щодо реалізації власних інтересів і потреб в безпосередній практиці. Недержавні організації повинні лобювати інтереси певних груп перед владою. Проте в результаті слабкості громадянського суспільства громадські організації не мають відчутного впливу на політичний процес. Громадяни ж, які входять в об'єднання, значною мірою

формально, несуть із собою здебільшого «старі» цінності політичної культури; нові, європейські норми впроваджуються досить повільно і в обмежених вимірах.

Так, попри високі показники охоплення населення профспілками, які в ідеалі мають опікуватись проблемами праці, членство в них не визначає орієнтацію громадян на солідарний захист своїх соціально-трудова і соціально-економічних прав і інтересів. Лише незначна частина порушень прав працівників у справах з питань трудових відносин може бути оскаржена як в судовому, так і в досудовому порядку. На половині підприємств країни відсутні комісії з вирішення трудових спорів. Влада через законодавство обмежує діяльність профспілок, відмовляє від залучення їх до вироблення урядового курсу та виконання вимог профспілок, стримує профспілки від застосування акцій протесту, в тому числі, через судове переслідування ініціаторів та учасників страйків та ін.

Оскільки в Україні демократичні механізми майже не працюють, недержавні організації часто зневажають співробітництвом із державою. Більше того, з боку держави спостерігається волюнтаристське зазіхання на права і свободи інститутів громадянського суспільства і громадян, мають місце порушення конституційних прав і свобод людини, серед яких навіть порушення фундаментальних природних прав людини (на життя, на свободу та особисту недоторканість, рівності перед законом). Влада не враховує конструктивні пропозиції «третього сектора», тому що бачить в опозиційних недержавних організаціях саму лише деструктивну силу. Таким чином утворюється замкнуте коло, у якому сторони не чують і не хочуть чути одне одного¹. Це своєю чергою викликає суперечності між необхідністю інтенсивного розвитку громадянських інститутів та вимогою (за умов творення національної державності) зміцнення державницьких засад в організації суспільної життєдіяльності, зокрема завдяки

---

¹ Барков, В., Розова, Т., Пищуліна, О. Специфікація громадянського суспільства в Україні [Електронний ресурс] / В. Барков, Т. Розова, О. Пищуліна // Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки – 2004. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/book/2004_html/008.htm

створенню нових державних органів влади, що призводить до загрози громадсько-політичної конфронтації.

Залучення громадян до суспільного життя та політики, їхня громадська активність та політична компетентність, здатність робити усвідомлений, обґрунтований вибір і приймати раціональні рішення залежить від доступу громадян та утворюваних ними партій і організацій до всієї можливої інформації про діяльність урядів, парламентів, інших офіційних інституцій, не кажучи вже про перебіг виборів та поведінку учасників електорального процесу. Проте переважна більшість громадян не довіряє політичним партіям, які не мають розвинутої мережі регіональних і місцевих осередків, а отже – відповідних організаційних ресурсів для проведення як повсякденної партійної роботи, так і передвиборної кампанії, а звітність партій за виконання висунутих ними політичних та соціально-економічних програм не має системного характеру та використовується переважно як технологічний засіб PRкампанії напередодні виборів. Більше того, значна частина населення не довіряє і державній владі, вбачає в державі чужу, корумповану силу, хоча і дотримується утопічного погляду, ніби винятково державними засобами можна створити нове громадянське суспільство. Між іншим, це типова утопія, поєднана з надією на мудрого вождя, авторитетного правителя, який, прийшовши до влади, владнає все справедливо й демократично, а не на політичні партії, а тим паче, не на громадські об'єднання. Політичні інтереси переважної більшості українців реалізуються мимо партійних структур і партійної участі².

Громадянське суспільство вільне від держави, але взаємодіє з нею заради суспільного блага. У цьому контексті, авторитет влади посідає важливе місце. Українське суспільство бажає бачити у ній осіб, які мають високі професійні та моральні якості, хорошу освіту. Безумовно й обов'язково вони повинні бути

---

² Чувардинський, О.Г. Громадянське суспільство в Україні: становлення, функціонування, перспективи розвитку [Текст] /О.Г. Чувардинський. – Рукопис / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02. – Львів: Вид-во нац. пед. ун-ту ім. М.П.Драгоманова, 2008. – С.24.

професіоналами і патріотами. Дефіцит авторитету влади на сьогоднішній день не може не турбувати. Тому перед органами державного управління завжди постає досить складна проблема – як задовольнити інтереси тих чи інших соціальних прошарків населення, інтереси яких принципово не збігаються? Її практичне розв'язання традиційного вирішується шляхом підтримки політичною елітою, яка перебуває при владі, тієї сторони (соціального прошарку), яка найближча для неї в силу політичних, ідеологічних, економічних чи інших причин. У такому випадку органи державної влади, використовуючи наявні сили, засоби, ресурси намагаються подавити намагання іншого соціального прошарку відстояти свої інтереси. Наприклад, сьогодні в Україні спостерігаються такі репресивні дії влади по відношенню до будь-яких проявів інакомислення в суспільстві як арешти громадських активістів та опозиційних політиків, переслідування незалежних ЗМІ та насадження цензури. Як зазначав великий український філософ Б. Кістяківський «органи державної влади бувають справді пов'язані законом лише тоді, коли їм протистоять громадяни, наділені суб'єктивними громадянськими правами. Тільки маючи справу з уповноваженими особами, котрі можуть виставляти правові вимоги до самої держави, державна влада виявляється змушеною незмінно додержувати законів». Тому якщо деструктивності політичної влади в Україні не буде чинитися опір з боку народу, усі наміри можновладців спрямовані на побудову в Україні тоталітарного підконтрольного суспільства без права на незалежну думку, голос та дію можуть бути реалізовані.

Державна влада дійсно може сприяти встановленню громадянського суспільства, але без ініціативи народу «знизу» її можливості обмежені. Однак, ще існує низка серйозних проблем, які гальмують подальше зростання громадської активності та перешкоджають ефективному використанню недержавних організацій для захисту прав та реалізації законних інтересів громадян, розвитку власної справи, забезпечення соціальної справедливості.

Серед цих проблем: відсутність чітко визначеної стратегічної мети та духовно-ціннісних орієнтирів у процесі державного будівництва, які здатні

трансформуватися в домінуючу систему духовно–ціннісних координат переважаючої більшості населення України; низький рівень політичної культури та суспільної свідомості населення; значні об'єктивні та суб'єктивні труднощі щодо створення в Україні середнього класу – основи формування громадянського суспільства; низький рівень соціального капіталу, необхідного для ефективної діяльності демократичних неурядових організацій; відсутність соціальної однорідності суспільства, що призводить до соціального напруження та конфліктності суспільства; відсутність надійного правозахисного механізму, на який би орієнтувалося населення країни за для захисту своїх прав та свобод.

Отже, в умовах сучасного політичного розвитку України актуалізується потреба у суспільно-політичній стабілізації та національній консолідації, підвищення демократичної та громадянської культури, знання власного законодавства та вміння відстоювати свої права, що вимагає проведення заходів, спрямованих на забезпечення відповідності рівня розвитку різних сфер українського суспільства сучасним міжнародним стандартам.

Підбиваючи підсумок, можна сказати, що основними шляхами подолання деструктивності політичної влади, як перешкоди на шляху побудови громадянського суспільства в Україні, буде процес роздержавлення усіх сфер суспільного життя; функціонування розвиненої партійної системи, сучасних форм безпосередньої та представницької демократії, створення умов для діяльності конструктивної опозиції – як вирішальної передумови незворотності демократичного процесу; формування ефективних соціальних відносин, які б забезпечували економічну свободу особистості й формування потужного середнього класу; розвиток різних форм громадського самоврядування і самодіяльності; максимальне розширення сфери судового захисту прав і свобод людини, формування поваги до права і до закону; напрацювання консолідуючої ідеології, ключовими цінностями якої могли б стати патріотизм, гуманізм, демократія, соціальна справедливість, підтримування принципу ідеологічного плюралізму в суспільстві; зміцнення свободи інформації і гласності, відкритості суспільства на основі щонайширших зв'язків із

зарубіжним світом; налагодження ефективної взаємодії органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства, що повинна базуватися на партнерстві, взаємній зацікавленості у досягненні цілей, пов'язаних з процесом демократизації усіх сфер державного управління і суспільного життя, соціально-економічним і духовним прогресом, всебічним забезпеченням захисту прав і свобод людини та громадянина.